

In verband met het illustratiemateriaal geldt hetzelfde wat daarnet werd gezegd over de proportionele inbreng van elke landstreek in de Nederlandse geschiedenis. Tenzij men de kaarten zou meetellen in dit beeldmateriaal, zoekt men tevergeefs naar platen waar Luxemburg, Friesland, Artesië of de gouvernantie Rijsel-Dowaai-Orchies centraal staan. Waarom geen foto van de Spaanse markt van het zeventiende eeuwse Atrecht, een afbeelding van Viglius of Mansfeld en een schilderij, waarbij een huidige Noord-Franse stad door Lodewijk XIV onder de voet wordt gelopen?

Verder slopen er nog enkele kleinere onnauwkeurigheden in de tekst, zo onder meer de verouderde aanduiding van de Zeventien Provinciën (42), de legende onder de foto (80), waar Egmont reeds gehalsrecht is en onder een laken ligt, maar waar men leest dat Egmont (in plaats van Horne) op zijn knieën op het schavot zit. Op de kaart (122) is blijkbaar iets vergeten. Op pagina 266 lezen wij 'De Collaterale Raden waren ingesteld in een tijd toen de Spaanse Nederlanden nog zeventien provincies telden!', en op pagina 268 ontmoeten wij een geval van te sterk doorgedreven simplificatie 'Het personeel van de justitieraden bestond uit een president en een aantal raadsheren'. Het mag trouwens vermeld worden dat deze passage eerder zwak voorkomt.

In de erg selectieve bibliografie noteren wij minstens vijfmaal dat eenzelfde werk tweemaal voluit wordt opgenomen. Verder ziet men dat één auteur naar een onuitgegeven dissertatie verwijst (348). In dit geval had men deze titel beter achterwege gelaten; zoniet, kunnen de collega's op lacunes opmerkzaam gemaakt worden.

Nochtans mag het eindoordeel over dit werk zeer gunstig zijn. Beslist betekent deze synthese een mijlpaal in de vulgariserende historische literatuur tussen de meer wetenschappelijke edities van AGN en NAGN. De drang om buiten de evenementiële geschiedenis totaalgeschiedenis te bedrijven, de ijver om de geschiedenis van de Lage Landen in een Europese context te plaatsen, de aantrekkelijke illustraties en de overzichtelijke resumerende tabellen maken van dit werk een meevaller.

P. van Peteghem

D. Caldecott-Baird, *Huurling in de Lage Landen, 1572-1574. Een episode uit de Tachtigjarige oorlog* (Haarlem: Fibula-Van Dishoeck, 1977, 166 blz., f24,50, ISBN 90 228 39990).

Een jaar na de eerste publicatie van het Engelse geïllustreerde kroniekje van de hand van Walter Morgan is reeds een Nederlandse vertaling daarvan verschenen. De Engelse editie door en met inleiding en toelichting van Duncan Caldecott-Baird is in dit tijdschrift niet besproken*. Caldecott-Baird vermeldde zeer terecht de Engelse auteur op het titelblad. In de Nederlandse uitgave wordt zijn naam pas in het 'Woord vooraf voor het eerst genoemd. Daarentegen heeft de Engelse uitgever van het kroniekje op het titelblad van de vertaling de allure van auteur gekregen. De bijzondere aantrekkelijkheid van het kroniekje, dat berust in Codrington Library, All Souls College, Oxford, bestaat in de door de auteur toegevoegde pentekeningen. Men kan zelfs zeggen: hoofdzaak zijn die tekeningen, episodisch voorstellend uit de Opstand in de jaren 1572-1574, waarbij de auteur, Engels officier in dienst van de Prins, bijschriften heeft gevoegd. Bij mijn weten is er voor het eerst de aandacht op gevestigd door de bekende krijgshistoricus tevens Fellow van All Souls, Sir

* Zie mijn bijdrage 'Een Engels kroniekje over de eerste jaren van de Opstand (1572-1574)', *BMGN*, XCIII(1978).

Charles Oman, in 1930. In de jaren vijftig is dat opnieuw gebeurd door een andere Fellow, A. L. Rowse. Hoewel deze Nederlandse uitgave veel tekortkomingen vertoont, kan toch in ieder geval de lezer hier over de interessante pentekeningen in een redelijke reproductie beschikken. Aangezien we hier met een groot model pocket te maken hebben en de reproducties twee bladzijden tegenover elkaar beslaan, kunnen de tekeningen echter niet vlak worden opengeslagen, omdat in dat geval het toch altijd nog vrij kostbare boekje wordt geruïneerd en in een losbladige uitgave overgaat. Over het algemeen heeft de vertaalster de tekst van het Engelse boek gevolgd; alleen zijn enkele regels in het Woord vooraf aan de Nederlandse vertaling gewijd, waarna de tekst enigszins misleidend verder gaat in de eerste persoon, waarmede dan de Engelse bewerker aangeduid wordt. De vertaling lijkt over het algemeen redelijk, met uitzondering van een enkele blunder (146, in het verhaal over de verrassing van Geertruidenberg): 'Saynte Trossen cloyster' wordt daar vertaald met St. Truidenklooster, in plaats van Karthuizerklooster. Caldecott-Baird, en op zijn voorgaan de vertaalster, meent, dat het Karthuizerklooster niet zeker gelocaliseerd kan worden en vragenderwijs wordt gedacht aan het klooster van Raamsdonk. In werkelijkheid is dit inderdaad het klooster bij Geertruidenberg. Men doet beter voor de localisering niet de atlas van Christiaan Sgroten (niet Van Sgroten, zoals de Nederlandse uitgave vermeldt) te gebruiken, maar het blad Geertruidenberg van de Nederlandse stedenplattegronden van Jacob van Deventer. Beide worden in de vertaalde toelichting vermeld, maar de titels ontbreken, in tegenstelling met de Engelse uitgave, in de bibliografie. Over die bibliografie nog een enkel woord. Bij de lectuur van de Engelse uitgave viel het op, dat de bewerker, met een enkele uitzondering, geen Nederlandse literatuur bij zijn toelichting aanhaalde. Dat klopte, want Caldecott-Baird schrijft rondborstig: (57): 'I should like to make it clear to the reader that I have relied exclusively on sources and secondary works published in English or French for my researches on the Walter Morgan manuscript'. In de Nederlandse vertaling blijkt de literatuur- en bronnenopgave praktisch dezelfde, maar een mededeling over het niet gebruiken van andere dan Engelse en Franse bronnen en literatuur leek de uitgever blijkbaar niet te verkopen en daarom bleef de eerlijke bekentenis van Caldecott-Baird (ook voor hem toch al wat merkwaardig in een uitgave, die als titel had meegekregen 'The Expedition in Holland 1572-1574') achterwege. Ook over de titel moet mij wat van het hart. Het kroniekje draagt geen titel, en nu is de Nederlandse vertaling voorzien van de titel *Huurling in de Lage Landen*. Deze titel geeft een volstrekt onjuiste 'actualisering' voor het begin van de Opstand, toen huurtroepen de gewoonste zaak van de wereld waren en ieder omen, dat aan het tegenwoordige emotionele woordgebruik 'huurling' verbonden is, misplaatst is. Immers 'grof geld' heeft Morgan en zijn lotgenoten zeker niet verdiend: de situatie was juist, dat de Engelse troepen, waartoe hij behoorde, nauwelijks betaald werden, zodat ook Morgan een aanmerkelijke vordering op Vlissingen (waar hij in garnizoen gelegen heeft) deed gelden. Ook blijkt hij wel degelijk voor de protestantse zaak te hebben gevochten en waarschijnlijk is hij ervoor gevallen.

De illustraties der Nederlandse uitgave zijn niet alle dezelfde, die de Engelse bevat. Aan de inleiding zijn een aantal afbeeldingen toegevoegd, waarvan de toelichting vaak onvoldoende moet worden genoemd. Een typisch voorbeeld is de gevelsteen, enkele krijgslieden voorstellend, op bladzijde 1. Op bladzijde 3 wordt deze gevelsteen aangeduid als 'Soldatengasthuis te Amsterdam, 1587'. Strikt genomen moge dit juist zijn, maar de argeloze lezer zou te Amsterdam vergeefs zoeken naar een Soldatengasthuis. Roept men de *Historische Gids* van Amsterdam, destijds van A. E. d'Ailly, in 1971 in nieuwe bewerking van H. F. Wijnman, te hulp, dan vindt men in deel II, 141, dat op het terrein van het tegenwoordige

Binnengasthuis in Leicesters tijd het 'Engelse oft soldaetengasthuys' in 1587 was ingericht: 'de gevelsteen daarvan met krijgslieden is in een zaal van het Rijksmuseum ingemetseld'.

Samenvattend meen ik het te moeten betreuren, dat aan deze uitgave niet meer zorg is besteed. Het is niet geheel duidelijk, wie als verantwoordelijk voor deze Nederlandse uitgave moet worden beschouwd. Wel wordt een historicus als 'coördinator' genoemd, maar de omvang van zijn bemoeiingen met dit boek blijkt niet.

T. S. Jansma

J. J. Poelhekke, *Frederik Hendrik, Prins van Oranje. Een biografisch drieluik* (Zutphen: De Walburg Pers, 1978, 608 blz, f75,-, ISBN 9060II 443 4).

Met een gevoel van hoge verwachting heb ik deze nieuwe biografie over Frederik Hendrik ter hand genomen. Wie immers zou beter is staat zijn nieuw licht te werpen op deze grote Oranjevorst dan de Nijmeegse hoogleraar Poelhekke, die gezien zijn vorige publicaties terecht kan gelden als een van de zeker niet-talrijke deskundigen op het terrein van de eerste helft van onze zeventiende eeuw? En werd het langzamerhand niet eens tijd dat na de studies van P. J. Blok (1924) en P. Geyl (1939)¹ een hedendaags historicus een monografie zou wijden aan deze prins van Oranje, over wiens diepste drijfveren ons nog zo veel onbekend was gebleven?

Volkomen terecht merkt dan ook Poelhekke in zijn Ter Verantwoording (18) op dat onze 'weleer zo zeer overbelichte zeventiende (eeuw)... langzamerhand wel aan een opkikkertje toe is', al zullen we hierbij maar aannemen dat de term opkikkertje niet rechtstreeks slaat op dit fraai verzorgde, kloeke werk van een dikke 600 pagina's! De schrijver heeft, zoals al uit de ondertitel spreekt, gekozen voor een indeling in drieën en wel in de periodes 1584-1625, 1625-1637 en 1637-1647, waarin zich dan respectievelijk de opgang, de bloei en de neergang in het leven van de prins voltrekt. Dit lijkt mij uit compositorisch oogpunt een logische en verantwoorde oplossing.

Een zeer belangrijke vraag die men aan elke nieuwe biografie mag stellen, luidt in hoeverre het oude beeld van de held is vervangen of gereviseerd. Treedt uit dit boek een geheel of grotendeels andere Frederik Hendrik naar voren dan waaraan wij sinds de studies van Blok en Geyl gewend waren? Wanneer ik Poelhekke goed begrepen heb, dan denk ik dat ook hij zelf deze vraag ontkennend zou beantwoorden. Het bekende beeld van de voorzichtige, maar toch krachtige strateeg en staatsman die zijn tegenstanders in de politiek liever met de fluwelen handschoen dan met het rapier tegemoet trad, de uiterst bekwame en niet voor lijfsgevaar terugschrikkende veldheer, de tolerante verzoener van de tijdens het Bestand tot uitbarsting gekomen tegenstellingen, de Maecenas die paleizen bouwde en wetenschap en kunst stimuleerde, de semi-monarch met zijn sterk dynastieke aspiraties, dit beeld nu wordt in deze biografie alleen maar versterkt en bevestigd, het wordt hier en daar getouchéerd, maar het blijft in zijn hoofdtrekken overeind.

Deze voorstelling van Frederik Hendrik heeft hiermee vanuit het oogpunt van beschikbaar bronnenmateriaal nu een welhaast finaal karakter gekregen, aangezien Poelhekke zo ongeveer alles wat er aan gedrukte en ongedrukte bronnen voorhanden is, heeft bestudeerd en verwerkt. Echte grote verrassingen die tot een grondige reconstructie van het beeld zouden kunnen leiden, zijn hem op zijn ongetwijfeld jarenlange speurtocht niet ten deel geval-

1. P. J. Blok, *Frederik Hendrik, Prins van Oranje* (Amsterdam 1924); P. Geyl, *Oranje en Stuart* (Utrecht, 1939).